

COEXISTENȚA REGLEMENTĂRII RUDENIEI FIREȘTI ÎN CODUL CIVIL ȘI ÎN CODUL FAMILIEI

Asist. univ. dr. Andrei Filipescu
Universitatea din Craiova

1. Reglementarea rudeniei din Codul familiei este aceea generală, de drept comun, reprezintă, sediul materiei, față de reglementarea rudeniei din Codul civil care este o reglementare specială, în cadrul normelor legale privind succesiunea (art. 660-663). În această împrejurare se poate pune întrebarea dacă reglementarea din Codul civil nu a fost abrogată de cea din Codul familiei? Răspunsul la întrebare este negativ, pentru următoarele motive¹: între cele două reglementări nu există contrariedade, astfel că nu se pune vreo problemă de interpretare, soluțiile nu pot fi decât aceleași oricare ar fi textele pe care ele s-ar întemeia; dispozițiile privitoare la rudenie firească există în Codul familiei (art.45 și 46) și în Codul civil (art.660-663). Între cele două feluri de dispoziții legale nu există deosebiri de conținut; potrivit regulilor de interpretare a textelor de lege, o dispoziție legală specială, cum este aceea privind rudenie din Codul civil în materia succesiunii, nu este abrogată de o dispoziție legală ulterioară, cu caracter general, privind aceeași materie, chiar dacă între aceste dispoziții legale ar exista contrariedade.

Avem în vedere următoarele reguli de interpretare: normele generale nu derogă de la norma specială (generalia specialibus non derogant); norma specială derogă de la norma generală (specialia generalibus derogant). În aceste reguli, norma generală reprezintă regula, iar norma specială constituie excepția².

2. **Noțiunea rudeniei firești.** Rudenia firească poate fi privită ca noțiune morală³ și ca noțiune juridică⁴. În primul caz, rudenie firească rămâne în sfera raporturilor de fapt dintre persoane și produce efecte numai pe planul moralei. Astfel, de exemplu, morala societății interzice căsătoriile între rude, în linie directă indiferent de gradul de rudenie și între rudele în linie colaterală până la un anumit grad. De asemenea, această morală consideră că este necesară întrajutorarea între rude, pe care o încurajează. În sens moral, rudenie firească este legătura dintre două persoane întemeiată pe comunitatea de sânge, determinată de fenomenul de ordin biologic al procreației și al nașterii, din care rezultă drepturi și obligații sancționate numai din punct de vedere moral, dar nu și din punct de vedere juridic, fiind vorba de drepturi și obligații impuse de normele moralei, nu de normele juridice⁵. În sens juridic, rudenie firească este legătura de sânge dintre două persoane care, fiind reglementată de normele juridice, dobândește semnificație juridică, ceea ce înseamnă că produce efecte juridice, cu consecințele care rezultă de aici.

¹T.R.Popescu, Dreptul familiei, vol.II, Tratat, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1965, op. cit.p.9; I.P.Filipescu, Tratat de dreptul familiei, Ed. ALL Beck, București, op.cit., p.268.

²Gh. Beleiu, Drept civil român, Introducerea în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1992, p.55; I. Deleanu, S.Deleanu, Adagii și locuțiuni latine în dreptul românesc, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1993, p.125.

³În ceea ce privește distincția dintre morală și drept, inclusiv discuțiile în acest domeniu, se se vedea: I.Dogaru, D.C. Dănișor. Teoria generală a dreptului. Ed. Științifică, București, 1999. p.12 și urm.

⁴I.D.Romoșan, Rudenia izvor de drepturi și obligații, Ed. Imprimeria de Vest, Oradea, 1999, p.9.

⁵A.I. Filipescu, Filiația firească și filiația din adopție, Ed. All Beck, București, 2002, p.1

Având în vedere dispozițiile legale (art.45 și 46 din Codul familiei și art. 660-663 din Codul civil), rudenția firească este legătura de sânge dintre două sau mai multe persoane și, prin reglementarea legală, și legătura juridică dintre acestea, care coboară una din alta, de exemplu, tatăl, fiul, nepotul de fiu, sau care, fără a coborî una din alta, au un autor comun, cum sunt, de exemplu, frații între ei, verii primari între ei. După cum rezultă din definiția dată, rudenția firească se întemeiază în ambele cazuri pe faptul filiației.

3. Rudenia firească în linie directă și rudenția firească în linie colaterală. Șirul de persoane între care există rudenția firească se numește linie de rudenție firească. Această linie poate fi directă sau dreaptă și colaterală, deci rudenție în linie directă și rudenție în linie colaterală. Legătura de rudenție dintre persoane care coboară unele din altele, fie în mod nemijlocit, în sensul că persoana este copilul celeilalte, fie în mod mijlocit, indirect, în sensul că persoanele respective nu sunt născute una din alta, dar între ele există un șir neîntrerupt de nașteri, adică un șir neîntrerupt de persoane între care s-a stabilit, prin faptul nașterii ori concepției, legătura de la părinte la copil, se numește rudenție firească în linie directă sau dreaptă. Sunt rude în linie directă tatăl, fiul, nepotul de fiu, strănepotul de nepot de fiu. Codul familiei definește, prin art.45, rudenția în linie dreaptă ca fiind legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană. Tot astfel, Codul civil, prin art. 661, prevede că șirul gradelor de rudenție formează linia, care poate fi dreaptă sau colaterală; se numește linie dreaptă șirul gradelor de rudenție între persoanele care coboară una dintr-alta.

Legătura de rudenție firească între două persoane, care fără a descinde una din alta, au un autor comun, se numește rudenție firească în linie colaterală, cum sunt, de exemplu, frații între ei, verii primari între ei, unchii și mătușile pe de o parte și nepoții și nepoatele de frate și soră pe de altă parte. În vechiul drept românesc, rudele colaterale erau denumite „rudele cele de alături” (Codul Caragea, partea a IV-a, cap.III, art.19) sau „neamurile cele de alături” (Codul Andronache Donici, cap. XXXI, art.1). Potrivit actualei reglementări rezultă că rudenția firească în linie colaterală presupune două condiții îndeplinite⁶: persoanele între care există această rudenție firească să nu coboare una din alta, cum sunt frații și surorile între ei; aceleași persoane să aibă un autor comun, cum este tatăl pentru frați și surori. În lipsa uneia dintre aceste condiții, rudenția firească nu este în linie colaterală. Astfel, de exemplu, fiul și nepotul de fiu au un autor comun, care este tatăl fiului și bunicul nepotului de fiu, dar nu sunt rude în linie colaterală deoarece fiul și nepotul de fiu descind unul din altul, adică nu este îndeplinită condiția ca ei să nu coboare unul din altul. De aceea, definiția dată rudenției în linie colaterală de art.45 din Codul familiei nu este exactă. Într-adevăr, textul prevede că rudenția în linie colaterală este aceea care este bazată pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. Nu se prevede și condiția ca acele persoane să nu coboare una din alta, ceea ce Codul civil prevede în art.661. S-a propus⁷ ca într-o viitoare reglementare a relațiilor de familie ar fi bine venită o completare a textului în sensul aceleia din Codul civil.

Proiectul noului Cod civil cuprinde în structura sa Cartea II- Familia, iar Titlul III este intitulat „Rudenția” și definește prin art. 2-96 rudenția firească și rudenția civilă. Cu toate acestea rudenția colaterală este definită asemănător Codului familiei, în sensul că mai multe persoane au un ascendent comun. Prin urmare, nu a fost luată în considerare propunerea de lege ferenda menționată.

Frații și surorile care au numai tată comun, nu și mamă comună, se numesc consăngeni sau consangvini. Frații și surorile care au numai mamă comună, nu și tată

⁶A.I. Filipescu, Eșeu asupra legăturii dintre filiație și starea civilă, Ed. Themis, Craiova, 2002, p.7.

⁷A.I.Filipescu, Filiația firească și filiația din adopție, Ed. All Beck, București, 2002, p.3.

comun, adică tați deosebiți, se numesc uterini. Frații și surorile care au aceiași părinți, adică și tată comun și mamă comună, se numesc frați ori surori bune. Legătura de rudenie între oricare din aceștia are aceeași intensitate, indiferent dacă sunt frați buni, consângeni sau uterini; dar această legătură de rudenie nu produce întotdeauna aceleași efecte. Astfel, de exemplu, art.674 din Codul civil reglementează împărțirea moștenirii între colaterali privilegiați ai defunctului, adică între frații și surorile defunctului, precum și descendenții acestora pe linii. Împărțirea moștenirii pe linii constă în următoarele⁸: moștenirea lăsată de fratele decedat (când nu există clasa descendenților defunctului) se împarte în două părți egale, corespunzătoare celor două linii: linia paternă și linia maternă.

Frații buni vin la moștenire în ambele linii, cei consângeni numai în linia paternă, iar cei uterini numai în linia maternă. Astfel, se poate da un exemplu: A decedează și lasă ca moștenitor un frate bun B, un frate consângen C și un frate uterin D. Moștenirea lăsată de A se împarte în două părți, deci jumătate (o parte) pentru linia paternă și cealaltă jumătate (o parte) pentru linia maternă. B fiind frate bun moștenește în ambele linii, deci va lua câte o pătrime în fiecare linie, adică va culege $\frac{1}{2}$ din moștenire; C și D vor moșteni fiecare linia sa, paternă sau maternă, deci fiecare va culege câte $\frac{1}{4}$ din moștenire.

Această împărțire pe linii se aplică atât în cazul în care frații și surorile vin la moștenire în concurs cu ascendenții privilegiați ai defunctului (adică cu un părinte sau cu părinții defunctului), aceasta fiind situația la care se referă art. 674 din Codul civil, cât și în cazul când nu există ascendenți privilegiați ai defunctului cu care să vină în concurs.

În același sens, Matei B. Cantacuzino explica în Cursul de drept civil, Editura „Ramuri”, Craiova că, în caz de concurs între germani (frați buni) și consângeni și uterini transmiterea se face cu spărtură („fente”), adică după principiul dimidia paternis, dimidia maternis, aceasta pentru a permite germanilor să-și ia partea lor din ambele jumătăți, pe când consanguinilor numai din jumătatea paternă, iar uterinilor numai din jumătatea maternă. Autorul considera că, deși legea se referă textual numai la ipoteza concursului între colaterali privilegiați și ascendenții privilegiați, e generalmente admis în jurisprudența română că soluțiunea din art. 674 din Codul civil trebuie pentru identitate de motive să fie aplicată și la cazul când în lipsă de părinți, colaterali privilegiați (germani, consanguini și uterini) concură între ei. E bine înțeles că atunci, când nu există frați sau surori sau descendenți ai lor, decât dintr-o categorie (consanguini sau uterini) ei exclud pe orice ascendent altul decât tatăl sau mama, și pe orice unchi sau văr din cealaltă ramură.

În consecință, în ce privește împărțirea moștenirii între colaterali privilegiați ai defunctului, deosebim: frații și surorile care vin la moștenire sunt frați buni. În această situație, dacă nu sunt ascendenți privilegiați, moștenirea se va împărți în părți egale între frați și surori. Dacă există ascendenți privilegiați, partea de moștenire care se cuvine colateralilor privilegiați, adică o jumătate sau trei pătrimi, după cum există ambii părinți sau un singur părinte al defunctului, se va împărți în părți egale între frați și surori (buni); frații și surorile care vin la moștenire sunt consângeni. În această situație, dacă nu sunt ascendenți privilegiați, moștenirea se va împărți în părți egale între frați și surori. Dacă există ascendenți privilegiați, partea de moștenire care revine colateralilor privilegiați, se va împărți în părți egale între frații și surorile consângeni; frații și surorile care vin la moștenire sunt uterini. În această situație, având în vedere aceeași distincție de la lit.b), partea care se cuvine colateralilor privilegiați se va împărți în părți egale între frații și surorile uterini; frații și surorile care vin la moștenire sunt unii buni, alții consângeni ori uterini sau unii frați sunt consângeni și alții uterini. În această situație, împărțirea moștenirii

⁸Fr. Deak, St. Cârpenaru, Drept civil, Contracte speciale, Dreptul de autor, Dreptul de moștenire, București, 1983, p.411.

se face pe linii potrivit art. 674 din Codul civil, cotele fraților și surorilor fiind diferite, așa cum am arătat.

4. Rudenia firească ascendentă și rudenia firească descendentă. Rudenia firească în linie dreaptă poate fi ascendentă (suitoare) sau descendentă (coborâtoare) în funcție de punctul de pornire din care se consideră legătura de rudenie, adică al părinților și celorlalți ascendenți sau dimpotrivă al descendenților. Astfel, rudenia în linie directă ascendentă este aceea care leagă o persoană cu cei din care coboară, plecând deci de la copil spre părinți, bunici, străbunici. Rudenia în linie directă descendentă este aceea care leagă o persoană cu cei care coboară din aceasta, plecând deci de la părinți spre copil, nepotul de fiu, strănepotul de fiu. Art. 45 alin. ultim din Codul familiei prevede doar că rudenia în linie directă poate fi ascendentă sau descendentă, fără a defini pe fiecare. Art. 661 alin. ultim din Codul civil prevede că rudenia firească în linie directă descendentă este aceea care leagă pe capul neamului cu aceia care coboară din el, iar rudenia firească în linie ascendentă este aceea care leagă o persoană cu aceia din care ea coboară. În vechiul drept românesc, Codul Andronache Donici, cap. XXXI, art.1, se prevedea că: „rudenia se despărțește în neamurile cele din sus și în neamurile cele din jos”. În Codul Caragea, aceste rude erau denumite: „rudele de jos și rudele de sus” (partea a IV-a, cap.III, art.14).

5. Rudenia firească din căsătorie și rudenia firească din afara căsătoriei. În cazul în care concepția sau nașterea unei persoane se situează în cadrul căsătoriei părinților săi, filiația este din căsătorie, iar rudenia bazată pe această filiație este din căsătorie. În cazul în care atât concepția, cât și nașterea unei persoane intervin fără ca părinții acestuia să fie căsătoriți, filiația este din afara căsătoriei, iar rudenia întemeiată pe această filiație este din afara căsătoriei. Rezultă că rudenia firească se bazează, își are temeiul sau izvorul în filiația firească. În dreptul român, rudenia din căsătorie și aceea din afara căsătoriei sunt ocrotite la fel. Astfel, potrivit art. 63 din Codul familiei copilul din afara căsătoriei a cărui filiație a fost stabilită are, față de părintele său și rudele acestuia, aceeași situație legală ca și situația legală a copilului din căsătorie. Tot astfel, dar într-un sens mai larg, potrivit art. 48 (3) din Constituție, copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie. Prin urmare, dispozițiile legale privind filiația firească din căsătorie se aplică, prin asemănare și filiației firești din afara căsătoriei (art. 65 din Codul familiei). Între filiația firească din căsătorie și aceea din afara căsătoriei există unele deosebiri de reglementare în ceea ce privește modul stabilirii lor, privitor la filiația față de tată. Prin urmare, nu există nici o deosebire dintre rudenia din căsătorie și cea din afara căsătoriei, rezultând o concordanță deplină între legătură de sânge și reglementarea juridică a acesteia. Din acest punct de vedere proiectul noului Cod civil nu conține modificări esențiale.

6. Gradul de rudenie. Legătura de rudenie poate să aibă intensități deosebite, fiind mai apropiată sau mai îndepărtată. Efectele rudeniei firești depind de această intensitate, adică de măsura apropieri sau a depărtării, precum și de alți factori cum sunt felul rudeniei firești și izvorul acesteia. Intensitatea rudeniei sau distanța dintre rude se măsoară cu ajutorul gradului de rudenie. Acest grad se stabilește după numărul nașterilor intervenite, adică al generațiilor. Potrivit art. 660 din Codul civil, proximitatea rudeniei se stabilește prin numărul generațiilor, fiecare generație numărând un grad. Stabilirea gradului de rudenie se face diferit după felul liniei de rudenie.

La rudenia în linie directă, gradul de rudenie se socotește după numărul nașterilor prin care se stabilește legătura de sânge între două persoane. În acest sens, fiul și tatăl sunt

rude de gradul întâi, nepotul de fiu cu bunicul sunt rude de gradul al doilea (art.46 din Codul familiei și art. 662 din Codul civil). La rudenia în linie colaterală, gradul de rudenie se socotește după numărul nașterilor, pornind de la una dintre rude, în linie ascendentă, până la autorul comun și apoi de la acesta, în linie descendentă, până la cealaltă rudă. Așadar, se numără nașterile intervenite în cele două linii de rudenie, de la fiecare din cele două rude între care vrem să stabilim gradul de rudenie până la ascendentul (autorul) comun și apoi se adună nașterile de pe cele două linii. Astfel, frații sunt rude de gradul al doilea, unchiul și nepotul de frate în gradul al treilea, verii primari în gradul al patrulea (art. 46 lit. b) din Codul familiei și art.663 din Codul civil). În linie colaterală nu există rude de gradul întâi, rudele cele mai apropiate fiind cele de gradul doi, adică frații și surorile între ei. În vechiul drept românesc, gradele se numeau spițe: „fiecare naștere se numește spiță”, dispunea Codul Calimach art. 51 și „spițele se socotesc după numărul nașterilor” prevedea Codul Andronache Donici, cap. XXXI, art.1 alin.3.

7. Întinderea rudeniei firești . Rudenia firească este izvor de drepturi și obligații. Din punct de vedere juridic, legătura de rudenie prezintă interes numai în măsura în care legea îi recunoaște efectele juridice. Aceste efecte nu se produc în toate cazurile până la același grad de rudenie, soluția diferind de la o materie la alta. Din acest punct de vedere putem deosebi mai multe situații⁹. Astfel, rudenia produce efecte juridice numai până la un anumit grad de rudenie, care nu este întotdeauna același, diferind de la un domeniu reglementat la altul. Astfel, de exemplu, este oprită căsătoria între rude în linie directă, precum și între acele rude în linie colaterală până la gradul patru inclusiv (art.6 din Codul familiei). Obligația legală de întreținere există între părinți și copii, bunici și nepoți, străbunici și strănepoți, frați și surori sau între alte persoane anume determinate de lege (art. 86 din Codul familiei și alte texte din acesta). Au chemare la succesiune, adică vocație succesorală, descendenții, ascendenții și rudele în linie colaterală până la gradul patru inclusiv, dar în ordinea și după regulile stabilite de lege (art. 659 și urm. din Codul civil). Nu se admit ca martori în procesul civil, neputând fi ascultați în această calitate, în condițiile art. 189 și 190 din Codul de procedură civilă, rudele până la gradul trei inclusiv.

Rudenia produce efecte juridice până la un anumit grad și se poate determina după criteriul pe care îl prevede legea. Astfel, potrivit art. 941 din Codul civil, se consideră că sunt persoanele interpuse rudele soțului donatar, la a căror moștenire acesta este chemat în momentul donației. Potrivit art. 940 alin. ultim din Codul civil, orice donație deghizată sau făcută unei persoane interpuse este nulă, soții neputând să-și facă donații decât în condițiile art. 936-940 din Codul civil. De asemenea, donațiile între vii sau prin testament în favoarea unei persoane incapabile de a primi ca titlu gratuit sunt nule, fie că sunt deghizate sub forma unui contract oneros, fie că sunt făcute unor persoane interpuse (art.812 alin. 1 din Codul civil). Se consideră persoane interpuse tatăl și mama, precum și descendenții persoanei incapabile de a primi cu titlu gratuit (art. 812 alin. 2 din Codul civil). În aceste cazuri, cu ajutorul criteriului oferit de lege se poate determina gradul de rudenie până la care rudenia produce efecte juridice.

Rudenia produce efecte juridice fără a prezenta importanță gradul de rudenie, deci fără a se determina gradul de rudenie până la care rudenia produce efecte juridice. Astfel, copiii pot fi încredințați în cazul divorțului părinților unor rude (art. 42 din Codul familiei), curatela poate fi instituită la cererea rudelor (art. 154 din Codul familiei), nu se pot încheia acte juridice între tutore, o rudă în linie directă ori frații și surorile tutorelui, de o parte, și persoana minoră, pe de altă parte (art.128 din Codul familiei), nu se poate face un testament

⁹P. Anca, op. cit, p.12-13; T.R.Popescu, op.cit., p.11-12; I.P.Filipescu, op.cit., p.270

pe mare în favoarea ofițerilor navei, dacă aceștia nu sunt rudă cu testatorul (art.883 din Codul civil). În aceste cazuri, trebuie admis că este vorba de rudenie indiferent de gradul acesteia, dar până în limitele în care este posibil să se facă dovada legăturii de rudenie, chiar dacă aceasta ar depăși marginile vocației succesoriale.

8. Dovada rudeniei firești. Rudenia firească produce efecte juridice numai în măsura în care aceasta este stabilită potrivit dispozițiilor legale. Mijloacele de probă ale rudeniei firești diferă în raport de interesul urmărit prin dovedirea rudeniei. Din acest punct de vedere, se deosebesc mai multe situații. Mai întâi, dovedirea rudeniei se face în considerarea unor efecte de stare civilă, care urmează a se produce. În această situație, dovada rudeniei firești se poate face, în principiu, cu acte de stare civilă, adică un regim derogator de la dreptul comun al probelor, și anume, în măsura în care nu se admite dovada faptelor de stare civilă cu orice mijloace de probă, ci numai prin acte de stare civilă. Dovada rudeniei se face în vederea realizării unor interese patrimoniale, de exemplu, pentru a culege o moștenire. În această situație, rudenii se poate dovedi prin acte de stare civilă, dar și prin alte mijloace de probă decât acestea. În fine, dovada rudeniei se face în vederea aplicării unor dispoziții legale care se întemeiază pe existența calității de rudă. Și în asemenea situație, dovada rudeniei se poate face prin orice mijloace de probă, nu numai prin acte de stare civilă.

Menționăm următoarele materii, exempli gratia, în care dovada rudeniei se poate face prin orice mijloace de probă: opoziția la căsătorie întemeiată pe rudenii firească (art. 6 și 7 din Codul familiei); încredințarea copiilor în cazul divorțului unor rude (art. 42 din Codul familiei); stabilirea obligației legale de întreținere între rudele prevăzute de lege (art.86 alin.1., art. 95 și art. 107 din Codul familiei); încheierea anumitor acte juridice și anume, între tutore, soțul, o rudă în linie dreaptă ori frații sau surorile tutorelui, pe de o parte, și persoana minoră, pe de altă parte, este oprită; în această situație, rudenii ajută la determinarea actelor juridice a căror încheiere este dorită (art. 128 din Codul familiei); instituirea curatelei unei persoane se poate face la cererea celor îndreptățiți, printre care și rudele acesteia (art. 154 din Codul familiei); determinarea legăturilor de rudenie care justifică lipsa de denunțare a omorătorului, în materie de nedemnitate succesorală (art.656 din Codul civil); stabilirea legăturilor de rudenie pentru nulitatea liberalităților făcute unor persoane interpuse (art. 812 și art. 941 din Codul civil) sau a validității dispozițiilor testamentare făcute în condițiile art. 883 din Codul civil; recuzarea judecătorilor sau a experților pe motiv că sunt rude cu părțile (art. 27, 28 și 204 din Codul de procedură civilă); înlăturarea martorilor propuși pentru ascultare pe motivul că sunt rude cu părțile (art. 189 și 190 din Codul de procedură civilă).

Cazurile menționate nu sunt singurele în care rudenii interesează. Pentru ca rudenii să aibă importanță pentru aplicarea unei dispoziții legale trebuie să existe un text expres în acest sens.

9. Rudenia firească nedovedită. S-a ridicat problema dacă rudenii nedovedită prin mijloacele legale poate fi invocată pentru a produce efecte juridice. În unele situații, răspunsul nu ridică dificultăți, de exemplu, acordarea pensiei de întreținere de către pretinsul tată din afara căsătoriei, dacă filiația nu a fost stabilită, nu ar putea fi impusă pretinsului tată, autorii și practica judiciară fiind în sensul că părintele din afara căsătoriei datorează întreținerea numai dacă s-a stabilit filiația față de el¹⁰. În sistemul Codului

¹⁰Sc. Șerbănescu, Codul familiei, comentat și adnotat, Ed. Științifică, București, 1963, p.189; T.Pop, Probleme ivite în practica judecătorească în legătură cu obligația de întreținere a minorului, în JN

familiei nu este posibilă acordarea pensiei de întreținere fără ca, în prealabil, să se fi stabilit paternitatea copilului din afara căsătoriei. Se poate cere, concomitent, prin acțiunea în stabilirea paternității și pensia de întreținere în favoarea copilului. Acțiunea în stabilirea paternității din afara căsătoriei are caracter principal, iar cererea de întreținere are caracter accesoriu. Soluția menționată rezultă cu claritate din art. 65 din Codul familiei.

Aceeași este soluția și în alte situații în ceea ce privește invocarea rudeniei firești, cum sunt recuzarea judecătorilor și a experților, precum și înlăturarea martorilor pe motivul că sunt rude cu părțile. În aceste cazuri, însă, soluția este discutabilă. Astfel, s-a ridicat problema dacă, pentru a fi impediment la căsătorie, rudenia din afara căsătoriei, este necesar să fie constatată în mod legal, sau poate fi invocată și în cazul în care doar există în fapt. În perioada anterioară Codului familiei (când raporturile de familie erau reglementate prin Codul civil) s-a susținut că rudenia din afara căsătoriei constituie impediment la încheierea căsătoriei numai atunci când este legalmente stabilită¹¹. În sens contrar s-a susținut că dacă legătura de rudenie este notorie, binecunoscută, printr-o posesie de stat evidentă, ar fi scandalos să nu fie ținută în seamă¹².

În sensul primei păreri se poate invoca argumentul că filiația din afara căsătoriei se poate stabili numai în condițiile anume prevăzute de lege, iar atât timp cât rudenia din afara căsătoriei nu este legal constatată nu există nici o legătură juridică între viitorii soți și deci ofițerul de stare civilă nu este îndreptățit să refuze încheierea căsătoriei.

Împotriva acestei păreri se poate invoca argumentul că rațiunile pentru care rudenia este impediment la căsătorie sunt valabile atât în cazul în care rudenia din afara căsătoriei este legal constatată, cât și în cazul în care ea nu este constatată legal. Acest argument justifică de ce căsătoria este oprită între adoptat și rudele sale firești, în cazul adopției, deși încetează juridic legăturile de rudenie firești ale adoptatului. Este evident că nu s-ar putea admite că tatăl din afara căsătoriei să se poată căsători cu fiica sa, numai pentru motivul că filiația din afara căsătoriei nu a fost stabilită în mod legal. Pentru acest motiv autorii admit că în cazul în care filiația din afara căsătoriei este notorie și se manifestă într-o folosire a stării civile (posesie de stat), ea ar urma să constituie un impediment la căsătorie¹³. Prin urmare, în condițiile arătate, rudenia din afara căsătoriei constituie impediment la căsătorie, fie că a fost constatată legal, fie că nu a fost constatată în mod legal.

În cazul adopției, încetează legăturile de rudenie între adoptat și rudele sale firești, dar căsătoria este oprită între adoptat și rudele sale firești, în aceleași condiții ca și când rudenia firească ar exista. În materie penală, chiar dacă rudenia din afara căsătoriei nu este stabilită potrivit Codului familiei, există totuși posibilitatea, în unele cazuri, de a folosi mijloacele dreptului procesual penal de a stabili legătura de rudenie. Rezultă că, în privința rudeniei nedovedite, soluția depinde de la un caz la altul, dacă această rudenie poate fi invocată pentru a produce efecte juridice.

nr.3, 1964, p.62-63; A.Ionașcu, *Obligația legală de întreținere.....*, în *Studii Juridice*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 110.

¹¹D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, I, partea a-II-a, Iași, p.21.

¹²C. Hamangiu, I. Rossetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol.I. București, Ciornei, 1928, p.428.

¹³I. Rucăreanu, *Condițiile de fond ale căsătoriei*, în *Căsătoria în dreptul român*, Ed. Academiei, București, 1964, p.48 și urm.; T.R.Popescu, op.cit., p.119; I.P.Filipescu, op. cit.,p.22.

10. Rudenia din adopție (rudenia civilă). Pe lângă filiația și rudenia bazate pe legătura de sânge, în vechiul drept românesc¹⁴ era reglementată adopția (înfierea) care, printr-o ficțiune a legii, crea o filiație și rudenie între persoane între care nu există legături de sânge, adică o filiație adoptivă și o rudenie civilă, care produceau anumite efecte juridice, dar nu identice cu cele ale rudeniei firești, deoarece fundamentul lor era diferit. Ulterior, instituția adopției a fost reglementată și de Codul civil de la 1864, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1865. Codul civil reglementa șase condiții pentru adopțiune prin art. 309,310,311,318-320 și 323. Având în vedere că relațiile de familie erau parte componentă a dreptului civil, majoritatea normelor se găseau în Codul civil și dreptul familiei nu exista ca ramură de drept de sine stătătoare (asemănător este și proiectul noului Cod civil, care prin Cartea a II-a reglementează relațiile de familie).

Dreptul familiei, în sistemul nostru de drept, nu a apărut dintr-o dată prin punerea în aplicare a Codului familiei. Aceasta a fost precedat de o serie de acte normative, care, în succesiunea lor, au marcat desprinderea dreptului familiei din dreptul civil. Începutul îl constituie Constituția din 13 aprilie 1948, care cuprindea prevederi și în domeniul relațiilor de familie: egalitatea dintre bărbat și femeie; statul acordă protecție căsătoriei și familiei, mamei și copilului; părinții au față de copiii născuți în afara căsătoriei aceleași obligații ca și față de cei din căsătorie. Art.105 al acestei Constituții dispunea expres revizuirea codurilor și, în general, a legilor, pentru punerea lor în concordanță cu Constituția, precizând, totodată, că de la intrarea sa în vigoare sunt abrogate toate dispozițiile Codului civil care erau potrivnice principiului egalității între bărbat și femeie, adică acela care stabileau o inegalitate între tată și mamă, față de copiii lor¹⁵. Au fost abrogate și dispozițiile restrictive pentru femeie cu privire la ocrotirea celor incapabili.

Înlocuirea vechilor texte incompatibile cu principiul egalității copiilor din afara căsătoriei și cu cei din căsătorie și a principiului acordării copiilor s-a realizat prin acte normative de sine stătătoare. Astfel, sunt: Decretul nr. 130 din 2 aprilie 1949 pentru reglementarea condiției juridice a copilului natural; Decretul nr. 131 din 2 aprilie 1949 pentru modificarea art. 309, 312 și 314 din Codul civil (privitoare la adopțiune); Decretul nr. 182 din 19 octombrie 1951 privitor la înfiere. Constituția din 1952 a dat posibilitatea consacrării dreptului familiei ca ramură de drept de sine-stătătoare, prin adaptarea și punerea în aplicare a Codului familiei, care a intrat în vigoare la 1 februarie 1954.

Codul familiei reglementa adopția, pe care o numea înfiere, prin art. 66-85. Efectele adopției difereau după cum era vorba de adopția cu efecte restrânse sau aceea cu efectele unei filiații firești - în prezent, se cunoaște doar ultima în sistemul nostru de drept. Înfierea cu efecte restrânse (era reglementată prin art. 66-78 din Codul familiei, în prezent abrogate) crea relații de rudenie numai parțiale și legăturile de filiație dintre înfiat și părinții săi firești nu se desfășeau (art. 75 din Codul familiei). Prin urmare, în această situație rudenia creată prin înfiere se suprapunea relațiile de rudenie firească, fără a se substitui lor. Înfierea cu toate efectele unei filiații firești, căreia i se mai spunea înfierea cu efecte depline (era reglementată prin art. 79 din Codul familiei, în prezent abrogat), în virtutea căruia înfiatul rupea orice legătură cu familia sa firească și devenea rudă cu rudele înfiatorului, ca un copil firesc al acestuia, iar drepturile și obligațiile izvorâte din filiație, între înfiat și părinții săi firești și rudele acestora, încetau. Ulterior, reglementarea adopției a fost modificată prin Legea nr. 11/1990, modificată prin Legea nr. 48/1991 și Legea nr. 65/1995.

¹⁴Codul Calimach, art. 236 (se numea înfierea), Codul Caragea, art. I, partea IV, cap. 5 (istesia).

¹⁵Tr. Ionașcu, Modificările aduse Codului civil de principiul constituțional al egalității sexelor, în J.N. nr.2, 1950, p.208.

După aceasta a fost adoptată OUG nr. 25/1997, aprobată și modificată prin Legea nr. 87/1998 care au abrogat reglementarea adopției din Codul familiei și Legea nr. 11/1990.

În prezent¹⁶, adopția este reglementată prin Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției¹⁷ și există un singur fel de adopție, numită adopția, care corespunde adopției cu efecte depline (cu efectele filiației firești). Reglementarea actuală distinge, în ceea ce privește efectele adopției, între filiație și rudenie civilă. Astfel, potrivit art.1 din Legea nr. 273/2004, adopția este operațiunea juridică prin care se crează legătura de filiație între adoptator (după caz familia adoptoare) și adoptat, precum și legături de rudenie între adoptat și rudele adoptatorului; potrivit art.50 alin. (3), în momentul stabilirii filiației prin adopție, rudenie firească dintre adoptat și descendenții săi, pe de o parte, și părinții săi firești și rudele acestora, pe de altă parte, încetează (cu excepția adopției copilului de către soțul părintelui firesc sau adoptiv); potrivit art.50 alin.(4), impedimentul la căsătorie izvorât din rudenie firească există; adopția își produce efectele de la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătorești.

Prin urmare, adopția dă naștere următoarelor efecte: se stabilește legătura de filiație între adoptator, pe de o parte și adoptat și descendenții acestuia, pe altă parte; se stabilește legătura de rudenie între adoptat și descendenții acestuia, pe de o parte; și rudele adoptatorului, pe de altă parte; legăturile de rudenie firească dintre adoptat (și descendenții săi), pe de o parte, și părinții săi firești și rudele acestora, pe de altă parte, încetează.

Rudenie stabilită prin adopție, pe care o numim rudenie civilă sau din adopție, este asimilată cu rudenie firească, deși există între ele unele deosebiri, și nu se întemeiază pe comunitatea de sânge, așa cum este cazul rudeniei firești.

11. Întinderea, durata, gradul și dovada rudeniei din adopție. Rudenia dintre adoptat și descendenții acestuia, pe de o parte, și rudele adoptatorului, pe de altă parte, se substituie rudeniei firești dintre adoptat (și descendenții săi), pe de o parte, și părinții și rudele acestora, pe de altă parte, care încetează prin adopție, menținându-se numai impedimentul la căsătorie întemeiat pe rudenie firească. Spre deosebire de rudenie firească întemeiată pe comunitatea de sânge care nu poate să ia sfârșitul niciodată, rudenie din adopție încetează în cazul desfacerii adopției, cu efecte pentru viitor, și în cazul desființării (nulității) adopției, cu efecte retroactive și pentru viitor. Într-un singur caz, anume prin adopție, rudenie firească dintre adoptat (și descendenții săi) și rudele sale firești încetează cu excepția privind impedimentul la adopție, dar rudenie firească re apare în cazul desființării adopției.

Gradul rudeniei din adopție se stabilește ca și la rudenie firească. Astfel, între adoptat și descendenții săi, pe de o parte, și ascendenții adoptatorului, pe de altă parte, rudenie este în linie directă, iar între adoptat și descendenții săi, pe de o parte, și descendenții adoptatorului și rudele în linie colaterală ale adoptatorului, pe de altă parte, rudenie este în linie colaterală. Dovada rudeniei din adopție se face cu actul de stare civilă întocmit adoptatului, precum și cu alte mijloace de probă între celelalte rude ca și la rudenie firească.

12. Proiectul Codului civil. Prin acest proiect se pregătește cadrul legal în sensul revenirii la sistemul anterior Constituției din 1952 și anume, relațiile de familie să fie

¹⁶I.P.Filipescu, A.I.Filipescu, Adopția, protecția și promovarea drepturilor copilului, Ed. Universul Juridic, București, 2005.

¹⁷Publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 557 din 23.06.2004; Legea nr. 273/2004 a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2005.

reglementate prin Codul civil. Proiectul Codului civil are următoarea structură: Cartea I – Despre persoane; Cartea II – Familia; Cartea III – Bunurile; Cartea IV – Despre succesiuni și liberalități; Cartea V – Obligațiile; Cartea VI – Despre prescripția extinctivă, decăderea și calculul termenelor. Cele șase cărți sunt precedate de un titlu preliminar conținând dispoziții de principiu referitoare la legea civilă în general, aplicarea și efectele legii civile, precum și reguli de interpretare a acesteia.

Cartea II – „Familia” înlocuiește reglementarea actuală din Codul familiei, iar Cartea IV – „Despre succesiuni și liberalități”, revizuire unele instituții privind testamentul, rezerva succesorală și raportul succesoral. Astfel, Titlul III „Rudenia” din Cartea II definește prin art. 2-96 rudenian firească și rudenian civilă, fără a putea sublinia noutăți deosebite față de reglementarea actuală. Se poate însă constata că, nu s-au avut în vedere recomandările autorilor exprimate de-a lungul timpului în literatura juridică referitoare la noțiunea și condițiile rudeniei. Capitolul I „Dispoziții generale” din Titlul II al Cărții IV reglementează modalitatea de stabilire a rudeniei succesorale. Astfel, art. 4-10 prevede că rudenian, în sens succesoral, se bazează pe legătura de sânge sau pe adopție. Rezultă că, rudenian, în sens succesoral, înseamnă rudenian firească și rudenian civilă. De data aceasta, rudenian firească nu mai este definită și de reglementările specifice dreptului civil (cum este cazul reglementării actuale), fiind fundamentată numai în cadrul reglementărilor privind familia (deci, specifice dreptului familiei).

Art. 4-27 până la 4-30 cuprind dispoziții referitoare la dreptul de moștenire al descendenților, ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați, ascendenții ordinari și colateralii ordinari. Spre deosebire de reglementarea actuală, nu se definesc încă o dată noțiunile: rudenian în linie directă, rudenian în linie colaterală, rudenian firească ascendentă și rudenian firească descendentă, dar se exemplifică rudele care fac parte din aceste feluri de rudenie. În consecință, deși se aduc modificări prin Proiectul Codului civil în privința rudeniei, față de reglementarea actuală, în sensul că nu mai există o dublă definire, există totuși două reglementări privind rudenian care se completează și nu se contrazic. În concluzie, și în cazul unei viitoare reglementări a rudeniei, putem vorbi de coexistența reglementării rudeniei firești în Cartea II și Cartea IV din Proiectul Codului civil. Astfel, reglementarea rudeniei din Cartea II „Familia” va fi generală, va reprezenta sediul materiei, față de reglementarea rudeniei din Cartea IV care va fi o reglementare specială, în cadrul normelor legale privind succesiunea.